

Asia: VN/23793/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata ansiopäivärahan alentamista porrastetusti. Verkosto on huolissaan erilaisten työttömyysturvan heikennysten vaikutusten kohdistumisesta lapsiperheellistymisiässä oleviin. Tällä voi olla vaikutuksia syntyvyyteen.

Hallituksen esityksessä viitataan yhteisvaikutusarvioon (s. 62), jossa aiempien heikennysten vaikutukset 18–34-vuotiaiden ikäryhmään on todettu. Esityksessä lisätään, että nyt esitetyillä heikennyksillä voi olla vaikutuksia juuri tähän ikäryhmään. Tutkimukset osoittavat, että naisten hedelmällisyys laskee 35 ikävuoden jälkeen ja lapsitoivetta lykätään toimeentulosityistä (Väestöliitto 2022) – ennakoimaton taloudellinen vaikutus voi olla aleneva syntyvyys tai hedelmöityshoitojen tarpeen kasvu.

Esityksessä on myös mainittu (s. 61), että ansiopäivärahan porrastuksilla voi olla vaikutuksia perhevapaiden tasoon niillä perhevapaita saavilla, jotka ovat olleet työttömiä työnhakijoita perhevapaita edeltävänä aikana. Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää vaikutuksia lieventävästä siirtymäsäännöstöstä (s. 78), mutta painottaa, ettei siirtymäsäännöstö suojele enää siirtymäajan jälkeen heikennykseltä perhevapaille jääviä. Perhevapaiden heikentämisellä voi olla vaikutusta lapsipäätökseen ja siten syntyvyyteen.

Heikennys on erityisen hankala raskautta tavoitteleville tai raskaana oleville, sillä useat tutkimukset osoittavat ura- ja palkkakehityksen takkuavan nimenomaan naisilla (esim. Asplund 2023; Eläketurvakeskus 2020). Myös aiemmin päätetty ansiosidonnaisen työttömyysturvan työssäoloehdon kiristäminen vaikuttaa syksyllä julkaistun hallituksen esityksen (HE 73/2023 vp) yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoarvion (s. 67) mukaan enemmän naisiin kuin miehiin, ja erityisesti 30–39-vuotiaisiin naisiin.

Esityksen mukaan porrastus vaikuttaa myös noin 12 prosenttiin sairauspäivärahan saajista (s. 60). Heistä osa voi olla työkyvyttömiä perheestä johtuvan kriisin vuoksi, kuten lapsen tai puolison kuoleman, työkykyä heikentäneiden työn ja perhetilanteen yhteensovittamisen haasteiden tai pitkään jatkuneen lapsettomuuskriisin vuoksi.

Verkosto muistuttaa, että syy työllistymisen tai työssäkäynnin vaikeuksiin voi löytyä vaikeasta perhetilanteesta ja siitä, ettei työpaikoilta löydy tarpeeksi joustavuutta – ei työnhakijan omasta motivaatioista tai kannusteiden puutteesta.

Monimuotoiset perheet -verkoston kyselyissä (N = 1 408) työpaikoille on tullut esille tilanteita, joissa työntekijä on pakotettu irtisanoutumaan tai irtisanoutunut itse työn ja perhetilanteen yhteensovittamisen haasteiden vuoksi (Moring & Kaunisto 2021). Verkostoon kuuluvan Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n kyselyissä on myös tullut esille, että hedelmöityshoidoissa käyviä on irtisanottu tai heidät on pakotettu irtisanoutumaan (Simpukka 2021).

LÄHTEET

Asplund, Rita (2023): Sukupuolten palkkaerot Suomessa. Yksityisen sektorin miesten ja naisten palkkojen ja palkkaerojen tarkastelu. Etlan raportti Sosiaali- ja terveysministeriölle. Osoitteessa: https://www.etla.fi/wp-content/uploads/sukupuolten_palkkaerot_suomessa.pdf

Moring, Anna & Kaunisto, Tiina-Emilia (2021): Miten työelämän perheystävällisyydessä huomioidaan perhetilanteiden monimuotoisuus? Työelämäntutkimus Vol 19 Nro 4. Osoitteessa: <https://doi.org/10.37455/tt.112504>

Naisten palkkakehitys hidastuu selkeästi perheen perustamisiässä. Eläketurvakeskus 11.12.2020. Osoitteessa: <https://www.etk.fi/ajankohtaista/naisten-palkkakehitys-hidastuu-selkeasti-perheen-perustamisiassa/>

Perhebarometri 2022: Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla? Väestöliitto. Osoitteessa: <https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/kuka-haluaa-lapsia-2020-luvulla/>

Tahaton lapsettomuus vaikuttaa työkykyyn merkittävästi. Simpukka ry:n verkkosivut, viitattu 22.1.2024. Osoitteessa: <https://simpukka.info/blogi/tahaton-lapsettomuus-vaikuttaa-tyokykyyn-merkittavasti/>

Lausuttavaa palkkatuettua työtä ja työssäolohtoa koskevasta ehdotuksesta?

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää hallituksen esitystä, että palkkatuettu työ pidentää kestopensa ajalta työssäoloehdon tarkastelujaksoa.

Se, ettei palkkatuettua työtä huomioida työssäoloehdon kerryttämisessä on kuitenkin joidenkin vaikeasti työllistyvien lapsiperheellisten näkökulmasta hankala asia. Toisinaan palkkatuettu työ voi olla ainoa työllistymismahdollisuus, jos työllistymismahdollisuudet ovat muutoin rajatut esimerkiksi syrjinnän tai työkyvyn vuoksi.

Noin joka neljäs 7–17-vuotiaiden lasten vanhemmista on epätyypillisissä työsuhteissa, joissa 12 kuukauden työssäoloehdot on vaikeaa saavuttaa. Työssäoloehdon kerryttäminen ja työllistyminen voi olla vaikeaa esimerkiksi:

- lapsen tai puolison menettäneellä, jolla voi olla pitkään haasteita työkyvyn kanssa
- kahden kulttuurin perheessä, jossa puoliso on muuttanut Suomeen toisesta maasta
- yhden vanhemman perheessä
- sateenkaariperheessä ja erityisesti, jos vanhempi kuuluu sukupuolivähemmistöön
- raskaana ollessa tai lapsettomuuskriisissä
- riskiraskauden aikana, kun odotetaan esimerkiksi monikkolapsia
- perhevapailta palatessa työelämään
- vuorotyötä tarjoavalla alalla pienen koululaisen vanhempana – erityisesti yhden vanhemman perheissä ja uusperheissä
- erityislapsiperheessä – riskiryhmässä ovat esim. yhden vanhemman perheet, uusperheet, monikkoperheet, adoptioperheet ja perhehoitoperheet.

Lausuttavaa työllistämismääräysten ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

-

Lausuttavaa työttömyysturvavakuutuksia koskevasta ehdotuksesta?

-

Lausuttavaa ehdotuksesta, joka koskee luopumista eräistä työssäoloehdoista ja ansiopäivärahan määrä koskevista ikäsidonnaisista poikkeuksista?

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata luopumista. Osassa monimuotoisista perhetilanteista korostuvat erilaiset syrjinnän muodot tai hankalat perhetilanteet, joilla voi olla vaikutuksia työuraan

ja siten myös myöhemmin ikääntyneen mahdollisuuksiin työllistyä. Ikääntyneeseen voi kohdistua rekrytointitilanteessa ikäsyrajintää, johon vaikuttaa katkokset työuralla perheestä johtuvista syistä.

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

Vaikutusarvion mukaan vaikutukset eivät ole aivan yhtä suuria lapsiperheellisillä kuin yksin asuvilla tai lapsettomilla pariskunnilla (s. 79). Monimuotoiset perheet -verkosto huomauttaa, että nämä kaksi ryhmää saattavat tavoitella lapsiperheellistymistä, jolloin toimeentulovaikeudet voivat vaikuttaa lapsipäätöksen tekemiseen, kuten ensimmäisessä kysymyksessä on todettu. Työnhakijalla voi myös olla esimerkiksi hedelmöityshoidoista tai adoptioprosessista johtuvia kustannuksia.

Esityksessä on mainittu, että vaikutukset eivät ole yhtä suuria alemmilla pienituloisuusasteen rajoilla johtuen siitä, että ansiopäivärahan saajat eivät porrastuksen jälkeenkään kuuluisi aivan pienituloisimpien henkilöiden joukkoon (s. 54).

Monimuotoiset perheet -verkosto huomauttaa, että leikkaukset heikentävät tästä huolimatta myös matalinta ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Matalissa tuloissa pienet heikennykset tuntuvat suurilta toimeentulossa, koska rahaa on niin niukasti, että jokaisella eurolla on merkitystä. Etenkin lapsiperhetilanteessa, jossa on käytössä vain yhden aikuiset tulot, on myös pienet heikennykset merkittäviä.

Esityksen mukaan (s. 79) osa lapsiperheellisistä, kuten yhden vanhemman perheet, saa tukea myös muusta sosiaaliturvasta toimeentuloon, vaikka ansioturva porrastetaan. Tämä ei johda selkeään etuuskokonaisuuteen. Sosiaaliturvaan tulee tänä vuonna myös muita heikennyksiä, jolloin riski lapsiperheköyhyyteen tai toimeentulovaikeuksiin säilyy.

Esityksen mukaan suhteellisesti suurimmat vaikutukset kotitalouden käytettävissä oleviin tuloihin olisivat yli 35-vuotiaisiin yhden hengen talouksiin (s. 56). Näissä talouksissa asuu etävanhempia, joiden lapsi saattaa vuoroasua tai jotka toivovat lapsen vuoroasumista.

On tärkeää muistaa, ettei etävanhemman sosiaaliturvassa huomioida tällä hetkellä lapsen vuoroasumista, mikä voi heikentää vuoroasumisen mahdollisuuksia ja heijastua lähivanhemman työllisyyteen.

Toimeentulovaikeudet voivat lisätä ylivelkaantuneisuutta, jossa esimerkiksi yhden vanhemman perheet korostuvat.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Esitetyt muutokset heikentävät ostovoimaa, voivat lisätä kotitalouksien ylivelkaantuneisuutta ja laskea syntyvyyttä, ja sitä kautta sillä voi olla epätoivottuja vaikutuksia myös julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin. Syntyvyyden alentumista on käsitelty ensimmäisen kysymyksen vastauksessa.

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

Työhaun palveluprosesseja on kehitettävä niin, että niissä ymmärretään monimuotoisia, muuttuvia ja yksilöllisiä perhetilanteita, jotta työllistymistavoitteet saavutetaan. Työllisyyspalveluiden henkilöstölle on annettava perehdytystä ja koulutusta monimuotoisuuden sekä erilaisten perhetilanteiden kohtaamiseen.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

Monimuotoiset perheet -verkosto on huolissaan osa-aikatyön kannustimien heikentämisestä. Tällä voi olla vaikutuksia siihen, saavatko yritykset ja työnantajat osa-aikaista työvoimaa.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Seurannassa on huomioitava eri heikennysten yhteisvaikutuksia lapsiperheellistyvien ja nuorten aikuisten kotitalouteen, jossa voi olla täyttymättä oleva lapsitoive. Myös lapsiperheellistymisen ja lapsitoiveiden toteutumisen kytköstä taloudellisen toimeentulon heikentymiseen on seurattava ja arvioitava. Tämä on tärkeää, jotta heikennyksillä ei ole lisävaikutuksia laskevaan syntyvyyteen.

Heikennyksistä on myös tehtävä lapsivaikutusten arviointia, ja arvioinnissa on huomioitava lapsiperheiden monimuotoisuus. Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää, että esityksessä on huomioitu lapset ja nuoret sekä mainittu jonkin verran myös perheiden monimuotoisuutta.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

Useat heikennykset tulevat voimaan erittäin nopeasti. Näin nopeasti on vaikea muodostaa kokonaiskuvaa heikennysten vaikutuksista.

Ensimmäisen kysymyksen yhteydessä on käsitelty siirtymäsäännöstä perhevapaisiin liittyen. Se on riittämätön.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää, että hallitus haluaa edistää työn ja perheen yhteensovittamisen mahdollisuuksia (s. 79). Uudistukset eivät kuitenkaan ehdi vaikuttaa ennen kuin heikennykset tulevat voimaan.

Esimerkiksi työelämän perheystävällisten asenteiden haastaminen vie aikaa ja vaatii paljon työtä, eikä välttämättä pelkkä palvelurakenteiden korjaaminen tuo toivottua työllisyysvaikutusta.

Eri perhetilanteissa olevien työllistymistä tukee

- työpaikkojen perheystävällisyyden kehittäminen esimerkiksi perustamalla ministeriövetoisen työryhmä ratkomaan haasteita yhdessä perhejärjestöjen kanssa
- varhaiskasvatuksen ja pienten koululaisten lastenhoitopalveluiden uudistaminen tukemaan paremmin vuorotyön tekemistä
- hoidon tarjoaminen pienille koululaisille myös koulujen loma-aikoina
- varhaiskasvatuksen aukioloaikojen joustavoittaminen ja paikan tarjoaminen tarpeeksi läheltä kotia
- koulukyydin järjestäminen etävanhemman kodista
- etävanhemman tiedonsaannin parantaminen lasta koskevista asioista
- tarjoamalla vanhemmalle mahdollisuuksia kouluttautua alalle, jossa ei ole vuorotöitä.
- Myös etänä tehtävän työn tarjoaminen voi auttaa monissa vaikeissa perhetilanteissa, kuten yhden vanhemman perheissä, uusperheissä, etävanhemman perheissä ja leskeytyneissä perheissä.

Monimuotoiset perheet -verkoston ehdotuksia löytyy täältä

<https://www.monimuotoisetperheet.fi/tyo-ja-perhe/tyollistyminen-eri-perhetilanteissa/>

Kohdennettu kysymys TE-toimistoille ja työllisyyden edistämisen kuntakoikeilussa mukana oleville kunnille: Mikä on tilastotietoihin tai arvioon perustuva käsityksenne muutoksen taloudellisista ja muista vaikutuksista, jos palkkatuettu työ kerryttäisi kokonaisuudessaan työssäolovelvoitetta ja koulutusta vailla oleville nuorille asetettua seuraamusta?

-

Kaunisto Tiina-Emilia

Monimuotoiset perheet -verkosto / Sateenkaariperheet ry